

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 24.

V torek 8. junija 1852.

I. tečaj.

Ljudska šola.

Od učnega obnašanja (Lehrton.)

II. Kako zamore učitelj zunaj šole svoje učence k samodelavnosti voditi in vaditi?

Več je potov, po katerih učitelj to imenitno delo dognati zamore. Učitelj bode svoje učence zvanj šole k samodelavnosti vodil in vadal:

1. ako jih nauči in navadi, se na prihodni šolski nauk vsigdar pripravljati;
2. ako jim naloži, doma kaj primernege napisati ali narediti;
3. ako se potrudi, pamet (Gedächtniss) svojih učencov zbuditi in omikati, in slednič
4. ako svoj nauk s učenci pridno ponavlja in opetuje. Od vsake tih reči kaj malega posebej.

1. Od priprave na prihodni šolski nauk.

Na prihodni šolski nauk se pripraviti, se pravi tole:

- a) da učenci svoje šolske knjige, pisavno orodje itd. poiščejo in seboj vzemejo;
- b) da to, kar se je jim razložilo, ponovijo, in to, kar se bode učilo, pregledajo;
- c) da svoje naloge lepo in čedno napišejo, in
- d) da se to, kar se jim vkaže, tudi iz glave nauče.

Da je potrebno in koristno, učence voditi in vaditi, da bojo vse to radi in vsigdar storili, tega ni treba dolgo in obširno dokazovati.

2. *Od šolskih nalog.*

Učitelji naj svojim učencom naložijo, doma kaj napisati. Tako bo jih prisilil, to, kar so u šoli slišali, doma spet premisljevati, zraven se bo pa tudi prepričal, kako daleč so oni šolski nauk zapopadli. Naloge imajo te namen, šolski nauk s učenci ponoviti, jim ga še bolj razjasniti in ravnila in pravila globoko u glavo vtisniti.

Zategavoljo morajo naloge takešnele biti:

- a) primerne stopnji duševnega razvitka, da jih učenci lahko zastopijo;
- b) prijetne in mikavne, da bodo učenci s njimi veselje imeli. Tako imenovane „penitence“ so taj po pedagoških pravilih za nič;
- c) vredjene to je: po modrem načertu osnovane in po versti postavljene tako, da se bodo od lažjih reči do težjih lepo počasi naprej pomikale; in sledni;
- d) premenjavne, da se ne bodo predolgo okoli edne tiste reči alj predmeta vertele; zmiram edno tisto vganjati, je dolgočasno in ostudno. Ako taj vidiš, da so učenci neko ravnilo alj pravilo dobro in popolnoma zapopadli, stopaj napred; vendar skerbi in naloge tako osnuj, da bodeš že naučene in razložene ravnila in pravila tudi u pozneje naloge vpletil in vmesil, ter jih tako ponovil.

Kako ima učitelj s nalogami ravnati?

Naj si vedno pred očmi ima lete pravila:

- a) Povej alj naj povedati jasno in tanjčno, kar imajo učenci napisati.
- b) Skerbi, da ti vsi učenci svoje naloge o pravem času izročijo; le malokedaj in le u skrajnej sili naj veljati, če se kak učenec izgovori, zakaj naloge ni prinesel.
- c) Pregledaj naloge, podčertaj, kar ni prav napisano, daj spise učencom nazaj, povedj in popravi pogreške, in tudi razjasni, zakaj to alj uno ni prav, zakaj mora tako alj tako biti. Nalog učencom zad ne dajati in ne popravljati, je škodljivo in grešno; zakaj učenci bodo potem takem čačkati, golfovati in clo misliti začeli, da je učeniku le samo za papir mar.

Jako koristno je in mora se učiteljem serčno priporočiti, da naj učence vodijo in spodbadajo, svojevoljne naloge, po nemško: *Fleissaufgaben*, spisovati in u šolo donášati. Te svoje- alj samo- voljne naloge niso nič drugzega, kakor lističi, ki jih učenci sami od sebe svojevoljno spisujejo, se razloženih ravnil in pravil bolje in bolje naučiti in poprijeti. Pa tudi pri tih svojevoljnicah je treba, da jih učitelj dobro pregleda, popravi in spet učencom izroči, da jih oni naj u posebno knjižico zapišejo. Tudi to knjižico je treba večkrat — vsak teden alj saj vsak mesec — pregledati.

Storite tako!

Neka fara na Štajerskem ni imela svoje posebne šole; gosp. fajmošter so otročiče podučevali.

Gosp. fajmošter, goreč prijatelj svojih farmanov in zlasti šolske mladine, pa zbolijo in pridejo na smertno posteljo. Ozdravili so se scer počasi, — pa za šolo niso več bili; zakaj po tej bolezni niso več tenjko slišali in zmiram so kregvo imeli. Ljube otročiče viditi brez šole in nauka, je mladinoljuba hudo bolelo in peklo, — niso imeli ne pokoja ne veselja. Vsedejo se za mizo in napišejo prošnjo na okrajno glavarijo, da bi se naj u tej fari šola napravila. Hitro sta bila dva komisiona, ktera pa nista nič drugega opravila ko to, da se je mesto odločilo, kje ima šolska hiša stati in načert napravil, kako se ima sozidati.

Dolgo časa je tudi koj pri tem ostalo, — in tako bi ne bila fara šole dobila na večne čase ne. Ravno so se eno nedelo občinski predstojniki in odborniki zbrali, se nekaj posvetovat. Tudi gosp. fajmošter so bili občinski odbornik, so toraj tudi prišli. Spet pride versta na šolo in šolsko hišo, ki je tako lepo in že tako dolgo na papirju načertana stala. Sedaj gosp. fajmošter vstanejo in začno takole govoriti: „Moji ljubi farmani in sosedi! komisioni nam ne bojo nikolj šolske hiše na noge spravili in zidali; sami se je moramo lotiti: sam si pomagaj in Bog ti bode pomagal, pravi stara prislovica. Veliko imate plačil in davkov, tudi je fara le majhna in borna. Res je; pa vendar mislite, da je Vas nesreča zadela pogoreti; kajti! bi ne bili hitro hišo in skedenj spet postavili? Šolska hiša je pa občinska hiša, ktera kakor cer-

kev, celej fari in občini sliši. Zakaj otroci cele fare se bojo tu podučevali, Boga in njegovo sveto voljo poznati, ga ljubiti in njemu služiti, — se bojo podučevali, svojega očeta in svojo mater za ljubo imeti, ljube stariše spoštovati, podpirati in razveseljevati, — se bojo podučevali, kaj storiti in kam se obrniti, da si bojo pošteno — Vam na srečo in čest — svoj kruh služili, da bojo u stanu tukaj na zemlji srečno in pošteno živeti, enkrat pa s Vami u svete nebesa priti. Ako bi taj vsak posebej prisiljen bil, svojo hišo in svoj skedenj le sam sopet postaviti, — res to bi bilo žalostno in težko. Ako pa prav po bratovsko vsi kupej le samo edno hišo zidajo, kako malo pride na ednega, le malo bode vščinilo, in šola bode stala vsim na srečo in veselje — čest in slavo! Še na nekaj Vas moram opomniti. Mislite si, da ste od žlahte alj soseda na ženitbo povabljeni. Gotovo ne bote lažnika poslali. Pri tej priložnosti morate globoko u možnjo seči, 5 alj 6, ja clo 7 do 8 rajniš gre za edno veselico, za eden sam den! Kaj imate za to? — Težko glavo in težko serce. Obrnite toliko na šolsko hišo — za svoje otroke in vnukov vnuke!⁴

Ta beseda je do živega segla, vsi odborniki so bili po koncu in so ednoglasno sklenili, ne dalje čakati na komisione, ne se zanašati na ptujo pomoč in ne staviti kako krasno poslopje za drag denar; temuč le koj hitro se dela poprijeti, ter prostorno in svetlo sobo za šolski nauk in ravno tako tudi za učitelja sozidati.

Dones so to sklenili, jutre so se že dela podstopili; 20 do 30 delavcov je vsak dan delalo in u osmih dneh je bila šolska hiša pod streho. Niso se dolgo pričkali zavoljo tega, kje in kako bojo šolnico (učivnico) zidali, koliko bode tega alj unega zadelo, temuč vsi so si ljubeznivo in prijateljsko roko podali in kmalo so dosegli, kar so potrebovali. —

Storite, ljubi Slovenci! tako, storite, kakor vam odperto pismo u letašnjih Drobntineh tako mično in tako modro svetuje: „Je potreba cerkev ali šolo, ceste in moste delati itd. ne zanašajte se na druge, ne čakajte, da bi Vas viša gosposka priganjala, dvakrat tako drago bi Vam hodilo. Le sami se posvetovajte česar je potreba, in kar ste sklenili, ne odlagajte o pravem času

storiti. Lehko in dober kup bote izgotovili, ako ne bote drugi druge mudili, timveč pridno skupej segli, se ne odmikali, ampak poskušali, kdor bo prvi in pa več storil za domače srenje srečo in blagostan. Združena moč veliko premore.“

Čudna žival.

(Konec.)

3. *Kako pa kita vjemejo?*

Kitovski lovci, koji so večidel Gronci, imajo razun barkadorja (kapitan) in ranocelnika, kakih 40 ali 50 mož na barki, ki so za ostvenike (Harpunirer), mornarje, veslarje, tesarje itd.; 6 ali 7 čolničev (ladjic) je k barki tako privezanih, da jih morejo mahoma odrešiti in po morju spustiti. Vsak čoln ima dve ostvi (Harpunen) pa 5 ali 6 sulic (Lanzen). Ostve so po 3 čevlje dolge, železne in imajo ostvišča (Harpunenstiel) s roglatimi suličnimi ostmi, ki so zad zakrivljene, in vsaka ost ima spet še manjšo kruklico, koja je tudi zad zakrivljena. To lovilo (Fanginstrument) je s ostviščem na poltretja pavcev debelo vože (Tau) privezano, pa okoli 360 komolcev (palc) dolgo. Čoln vozi po 6 takih vožet. Kitovski lovci morajo majnika na svojem odločenem mestu biti. Pridši do ledenega morja privežejo na bramodrog (Brahmstange) odkrit, prazen sod, vransko gnjezdo imenovan, v kojem mora eden iz med lovcev vedno na kita stražiti. Kit se prikaže, lovci pa spustijo lepo tiho čolnič na morje, približevaje se mu, kolikor je mogoče; ostvenik zažene v njega ostvo, da mu kožo in boh (salo) do golega mesa in kosti prederé in prebode. To je eden naj nevarnejših trenutkov. Kit dela s glavoj, plavutami, posebno pa s repom okoli sebe, da je strah pogledati. Včasi se je že zgodilo, ker je silno močen, da je s repom celo ladjico s ljudmi vred na viš zabrisal. Po tem zleti ko strela v morja globočino. Veslar natekne v čolno banderico v znamenje, da je kita pehnul. Strašno vpitje se začne: padel je! od vsih strani iz barke in ladjic, in vse hiti na kervavo bojišče pomagat, alj saj gledat.

Ranjen kit vože tako naglo za seboj potegne, da se začne kaditi, pa s polivanjem se obvarje, da se ne vneme, Vožeta vkup

zvežejo, ker kit večkrat 2400 komolcev ali 7200 čevljev globoko gre. V polej uri kit spet na verh pride, da se odehne. Druge ostvi ga že namerjaje pričakujejo. Po tem pa sulice v take kraje mečejo, kjer ga naj prej vsmertijo. Ker mu mnogo kervi izteče, bolečine pa zmiram hujše prihajajo, mora ob moč priti in oslabeti. Skoz pihavnice brizga kri in vodo, poslednjič pa samo kri. Morje je dalječ okrog od kervi rudeče. Še enkrat vse svoje žile in sile napne. Njegov rep štropota in klati strašno okoli sebe, da se morje serdno pēni. Potem pa vmiraje na stran leže. Juckanje, vpitje in mahanje s bandericami da znamenje kervave zmage.

Kitovski lov se je zdaj zavolj mnogo lovcev zlo pomanjšal, in bo vtegnil enkrat čisto nehati. Naj važnejši je bil kitovski lov v pretečenem stoletju, ko je okoli 600 bark v Gronsko in Spicbergsko šlo in pri 4 ali 5000 kitov vjelo.

Zdajnih časov veslá malokdaj čez 100 bark angležanskih proti severu; Holandezci so se pa že temu lovu odrekli. Vsih krajev so že močno pojeti, in uni, kar jih še živi, jo potegnejo med oledje (Eisfelder). S tim vred se pa za ribjo mast že tudi po drugem skerbi in postreže, p. s zračinoj (Luftstoff) za svečavo, s salom za izdelovanje raznega usnja itd. Potem takem je to lovljenje več v sreči, kakor pa v dobičku ležeče.

S.

Ranjena noga.

Svoje dni je nek puščavnik po gori zelja in korenine iskal. Tu zasliši u bližnej goščavi milo zdihovati in jokati. Stopa bližej in bližej in najde mladega človeka, ki je bil svojo desno nogo globoko ranil. Vse okolj njega je bilo kervavo in on je vedno omedloval. — Mladeneč se puščavniku vsmili, in on ga u svojo celico vleče.

Sreča je hotla, da se je puščavnik poprej naučil bil, rane ozdravljati in zacelovati. Tudi sedaj je bil srečen in že drugi den se je bil mladeneč po zdravih puščavnika tako poboljšal, da je bil u stanu praviti, kje je to globoko rano dobil. „Ni dolgo, začne mladeneč pripovedati, odkar pri nekem mladem žlahtniku služim. Včera j jezdiya skoz to goro, kjer ste me našli. Moj gospod je

imel precej denarja pri sebi. Na enbart — sam Bog ve, kako se je zgodilo — ni bilo več mošnje s denarjem na konju. Moj mladi gospod začne strašno kleti in razbijati; oba jezdiva nazaj, da bi malo pogledala. Jaz znad konja zlezem, vse pregledam in dobro in tanjko preiščem, — ali vse je zastonj, od denarja in mošnje ni sluha ne duha. Ko se spet k gospodu vernem in mu povem, da nisim denarja zagledal, — jeme on meni grenke in debele praviti in clo še to pristavi, da sem prej ko ne denarje našel, vendar pod kak germ zakril, da ga o svojem času zopet poiščem in sam za-se shranim. Taka beseda je me strašno zbolela; možko in ojestro se odrežem, da kaj tacega mi še nikolj ni na misel prišlo, in da sem se vsigdar tako obnašal, da je kaj tacega od meni misliti in me kaj tacega obdolžiti, gerdo in nesramno. — Te moje besede že prej razdraženega gospoda še bolj razkačijo, — on skoraj zdivja, zagradi za svoj meč, mahne in pri tej priči jaz začutim, da me je na nogo zadel in ranil. Sedaj na vse gerlo zavpijem, se na tla zgrudim in zagledam, kako moj nevsmiljeni gospod na skok beži. Tu sem ležal in bil bi žalosten konec storil, ako bi vas Bog ne bil prinesel. O prečastiti oče! vi ste vsmiljeni Samaritan, ki ste me gotovej smerti oteli. Lepo in serčno se vam zahvalim!“ Puščavnik si je prizadeval, bolnika vmiriti in potolažiti in je zraven pristavil: „Nar večja tolažba za te, ljubi moj! je to, pa po nedolžnem terpiš.“ Zdelo se je pa, da je pri besedici po „nedolžnem“ mladega bolnika nekaka skrivna bolečina spreletela; — on globoko zdihne — debele solze mu obličje polijejo in vidi se na njem, da ga nekaj strašno pri sercu peče. „Oh ne! sedaj zdihne, jaz ne terpim po nedolžnem; res je sicer, da nisim mošnje in denarjev vkradil, zavolj tega sem nedolžen in nisim te rane zaslužil; — pa — ah moj Bog!“ Sedaj mu glas zapade — on nekaj pomolči — pa vendar počasi zopet začne: „Mora na den; morebiti mi bode ložej pri sercu, ako odkritoserčno vse povem. O ljubi oče! jaz sem velik hudobnež, strašno sem se pregrešil zoper šterto zapoved božjo! Še imam staro mamico — oni so revna vdova — sem njih edini sin. Nekdaj sva se vkupej na polje peljala, le sva se začela hudo sprekarjati. Jeza me čisto omami in oslepi, — jaz svojo mamico s nogo

dregnem, da iz voza padejo. To se vč, da so sedaj tudi mati po koncu, in — oh groza! mati me u svojei jezi strašno prekolnejo! Tudi mi protijo, me pri sodii zatožiti. Sedaj se jaz zbojim, poberem in zvežem, kar imam, in jo črez mejo pobrišem. Tu začnem pri ravno tem žlahtniku služiti, od kterega sem vam bil prej pravil. In glejte! na ravno tej nogi, sktero sem nekda j svojo mater štoknil, sem sedaj globoko ranjen. Gotovo sem te rane in te bolečine dobro zaslužil, in jaz ne terpim po nedolžnem!“
Borni mladeneč na svoje zgrevano serce bije in se milo razjoka.

„Bog otroke brumne vse plačuje,

On pa ojstro hude vse kaznuje!“

Drobtinčica.

* **Ministerski časopis**: „Oesterr. Correspondenc“ tole piše: „Avstrianski Slovenci so tako srečni, u svojei sredi kneza in škofa imeti, kteri je že skoz dolgo let pokazal, da je izversten znanec šolskih zadev in pedagogiški spisovatelj u slovenskem jeziku. Brez da bi se te prečast. knezoškof Lavantinski, Anton Slomšek, ne poprašali, brez da bi oni ne svetovali in priporočili, nobena knjiga za slovenske ljudske šole na svitlo ne pride. Še le potem se izdajajo te knjige u novem pravopisu in u slovenskih oblikah, ki se u c. k. deržavnem zakoniku najdejo. Ravno kar so na svitlo prišle lete knjige: „Malo berilo za prvošolce;“ „Abcednik za slovensko-nemške šole“, slovko-var (Fibel), da bi se slovenski učenci nemško naučili. Perva knjiga velja 15 kr., druga 10 kr. sr.

Od leta 1850 so že prej na svitlo prišle: Abcedna tabla, tablica slovkovanja s pismenskimi pismenkami, tablica slovkovanja s tisknimi pismenkami, Abcednik za šole na kmetih, berila alj listi in evangeli, keršanski katolški nauk okrajšan to je spisek iz velikega katekizma u prasnjanjih in odgovorih, mali katekizem, jedenkrat jeden. Ravno se tiskajo in bodo skoraj razposlane sledeče šolske knjige: „Mali slovko-var (Wandfibel), nemška slovnica za slovenske šole in berilo za nedelske šole.“ —

© Odgovorni izdaj. in yredn. A. Einspieler. Natisnil J. Leon u Celovcu.